www.e-rara.ch

# [Reformatorium vitae, morum et honestatis clericorum]

**Philippi, Jacobus**

**[Basel], [22. Feb. 1494]**

**Universitätsbibliothek Basel**

Persistent Link: https://doi.org/10.3931/e-rara-26595

Sequitur pulcra moderatio pro timoratis conscientiis

**www.e-rara.ch**
Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

**Nutzungsbedingungen** Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

**Terms of Use** This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

**Conditions d'utilisation** Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

**Condizioni di utilizzo** Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

neo ſacerdoti. Videt̃ tñ expedire q̃ reuertẽtes domum de ſingulis factis a tp̃e exitus ſui confiteant̃ rectoꝛi niſi ip̃e velit contentus eſſe de ꝯfeſſiõe foris facta. Item fratres reuertentes d̾ via accedant primũ rectoꝛem ⁊ exponant ei d̾ factis reyſe ſue et ſi quid pecunie eis ſup̃fuit reddant ſtatim rectoꝛi vl̾ ꝓcuratoꝛi. Item qñ mittimur ꝑ negocijs in ciuitatem debemꝰ expedite facere facta nr̃a ⁊ redire nõ circũſpiciendo hincinde in platea vel inſpiciẽdo domus ⁊ ſalutãdo matronas nec intrabimꝰ in domũ vbi nõ ſumus miſſi in ſpeciali de cauſa ⁊ hoc poſtea dicemꝰ qñ reuertimur. Item quãdo redimus debemus tranſire ad eũ a quo miſſi ſumus et referre d̾ negocio. Itẽ nõ comedemꝰ paꝝ vl̾ multum in domibꝰ ad quas venimꝰ in ciuitate ſine licentia illius qui p̃eeſt nec potabimꝰ vltra ſemel. Et ſi ſine offenſa amicoꝛũ noſtroꝛũ non poſſemus hoc ꝑ tp̃e obſeruare tũc poſtea debemus ſup̃ hoc a rectoꝛe licentiam poſtulare.

Sequit̃ pulcra moderatio ꝓ timoꝛatis conſcientijs.

# Pulcra moderatio

Athonius in ſumma ſua pte .3.ti.15.ca.ſ
a .§.8.querit. Utrū habere plura beneficia
ſit peccatū mortale ꝛ dicit ꝙ ad hanc que-
ſtionē Rñdet ſanct⁹ Tho. in q̄dlibetis .8. q̄dlibꝫ
q.7.arti.2. Dicēs ꝙ omīs queſtio in q̄ de pecca-
to mortali querit̄ niſi expreſſe ei⁹ veritas habeat̄.
piculoſe determinat̄. qꝛ error q̄ nō credit̄ eſſe mor
tale qđ eſt mortale : nō excuſat a toto: licet forte a
tanto. Error vero quo credit̄ mortale eſſe qđ nō ē
mortale: cōſcientiā ligat ad mortale. p̄cipue vero
periculoſum eſt vbi veritas aliqua eſt qđ etiam in
hac queſtione accidit. Cū eñi hec queſtio ptineat
ad theologos in quantū dependet ex iure diuino
vel naturali. ꝛ ad iuriſtas in q̄ntū dependet ex iu-
re poſitiuo. Inueniunt̄ theologi theologis ꝛ iuri-
ſte iuriſtis ꝯtraria ſentire. In iure tñ diuino non
inuenit̄ expreſſe determinata: cū in ſacra ſcriptura
de ea nō fiat mentio. quāuis ad eam ex aliquibus
auctoritatibus ſcripture argumenta poſſent indu
ci que tñ nō dilucidā veritatem oſtendūt. Cōſide-
rando vero eam ſm ius naturale ſic videt̄ dicēdū.
Ꝙ actionū humanaꝝ ē mľtiplex differētia. Que-
dam enim ſunt que habent deformitatem eis inſe
parabiliter annexaꝫ vt fornicatio adulteriū ꝛ alia
hmōi que nullo modo bene fieri poſſunt. Et đ nu
mero taliū nō eſt habere plures prebendas. quia
quod ē de numero illoꝝ in nullo caſu diſpenſatio-
nem recipere poteſt. quod nullus dicit. Quedaꝫ
vero ſunt actiones que de ſe ſunt indifferētes ad
bonum vel malum. vt leuare feſtucam de terra vľ
aliquid hmōi. Inter quoꝝ numeꝝ quidā cōputā-

hoc ſcꝫ hr̄e plura bn̄ficia dicētes ita licitū eē habe
re plura beneficia ſicut hr̄e plura poma. Sed hoc
nō videt̄ verū eſſe. cū habere plures p̄bendas in-
ordinationē ꝯtineat: vtputa quia non eſt poſſibile
aliquē in pluribꝰ eccleſijs deſeruire in quibus eſt
p̄bendatus. cum p̄bende videant̄ eſſe ordinate q̄ſi
ſtipendia deo ibi miniſtrantiū. Sequit̄ etiā dimi-
nutio cultus diuini dū vnus loco pluriū ꝯſtituit̄.
Sequit̄ deniq̄ ⁊ in quibuſdā defraudatio volun-
tatū teſtatoꝝ qui ad hoc talia bona eccleſijs cōtu-
lerunt vt certus numerꝰ deo ſ͛uientiū ibi haberet̄
Sequit̄ ⁊ inequalitas dū vnus pluribꝰ beneficijs
habūdat ⁊ alius nō vnū habere pōt. et multa alia
hmōi que facile eſt ꝯſiderare. Unde nō pōt cōti-
neri inter indifferentes actiōes. ⁊ multo minꝰ int̄
ea que ſunt ſm ſe bona vt dare elemoſinā ⁊ hmōi
Sūt ꝟo quedaꝫ alie actiōes q̄ abſolute ꝯſiderate
deformitatē q̄ndā ⁊ inordinationē important. que
aliquibꝰ circūſtantijs adueniētibꝰ bone efficiunt̄
Sicut occidere hominē vel ꝑcutere: etiā de ſe de-
formitatem q̄ndam importāt: ſed ſi addat̄ malefa-
ctorem ꝓpter iuſticiā. vel ꝑcutere delinquentem
cauſa diſcipline: nō erit peccatū ſed ꝟtuoſum. Et
in haꝝ actionū numero videt̄ eſſe plura beneficia
habere. Q̄uis inordinatiōes aliquas cōtineat: tn̄
poſſunt alique circūſtantie ſuꝑuenire ita honeſtā-
tes actū ꝙ p̄dicte inordinatiōes total'r euacuent̄.
vtputa ſi ſit neceſſariū ī pl'ibꝰ eccl'ijs eiꝰ obſequiū
aut poſſit plꝰ ſ͛uire eccl'ie vl' tantūdeꝫ etiā abſens
ꝙ̄ aliꝰ p̄ns ⁊ ſi q̄ alia hmōi. ⁊ tūc iſt꜕ ꝯdictiōibꝰ cū
recta intentiōe ſuꝑueniētibꝰ: nō erit peccatū: etiā

nulla diſpēſatiōe interueniēte. ſi conſideret᷑ ſm ius nāle tm̄. qꝛ diſpēſatio ad ius nāle nō ꝑtinet ſ3 ad ius poſitiuū. Si vō hac intētiōe plura bn̄ficia habeat vt ſit ditioꝛ vel lauti⁹ viuat. vl' vt facilius ad ep̄atum valeat ꝓmoueri in aliq̄ eccl'ia vbi p̄bendatus exiſtit: nō tollunt᷑ p̄dicte deformitates ſ3 augent᷑. qꝛ cū tali intentiōe etiam vnū beneficiū habere (qđ nullam de ordinatiōem de ſe importat) eſt illicitū. Et ſic quidem dicendū eſſet ſm ius naturale: nullo iure poſitiuo ſupueniente. Nūc autē certū eſt ꝑ antiqua iura eſſe ꝓhbitū habere pl'es p̄bendas. Patet tn̄ huic ꝓhibitiōi ꝯſuetudinē eſſe contrariam. ꝓpter quā quidam dicūt illa iura eſſe abrogata. Nam ꝑ ꝯtrariā ꝯſuetudinē iura humana abrogant᷑. Quidam aūt dicunt ꝑ hanc conſuetudinē antiq̄ iuri nō derogari. Eo ꝙ q̄dā decretal' dicit diſ. 3. in glo. Multa ꝑ patientiſm tollerant᷑ que ſi fuerint in iudicium deducta (iuſticia cogente) caſſarent᷑. et hec controuerſia iuriſtis eſt relinquenda. Quāuis videatur probabile ꝙ iura illa antiqua (quoꝝ multa in precedentib⁹ tractatib⁹ ſunt allegata) in quantū continent ius naturale: abrogari non poſſunt per ꝯtrariam ꝯſuetudinem vtpute irrationabilē. Sed quantū ad hoc quod đ iure poſitiuo ꝯtinent ſolum poſſunt eſſe abrogata. precipue ſi diſſimulantes hanc conſuetudine3 cōtrariam (in quorum poteſtate eſt ius illud mutare) intendunt per hanc diſſimulationem antiqua iura mutare. Si igitur antiqua iura que hoc ꝓhibent in ſuo vigore maneant (contraria conſuetudine nō obſtante) certū eſt aliquē plura bn̄ficia

nō poſſe habere abſq; diſpenſatione: etiā illis cir-
cūſtantijs ſuꝑuenientib⁹ q̄ ſm ꝯſiderationē iuris
naturalis actū poterāt honeſtare. Si aūt antiqua
iura ſunt ꝑ ꝯſuetudinē abrogata: tunc p̄dictis cir-
cūſtantijs ſuꝑuenientibus etiam ſine diſpenſatio-
ne licitū eſt plura beneficia habere: ſine quib⁹ cir-
cūſtantijs illicitū eſt quantūcūq; diſpenſatio ſuꝑ-
ueniat. eo ꝙ diſpenſatio humana non aufert liga
men iuris naturalis. ſed ſolum ligamen poſitiuū
quod ꝑ hominē ſtatutū: ꝑ hominē diſpenſari po
teſt. Hec omnia Thomas. Et iterū idem Tho. in
q̄dlib. xi. Si q̄s habet plr̄es p̄bendas ſiue benefi-
cia innitens opinioni illorū magiſtroꝝ qui dicunt
ſimpliciter hoc eſſe licitū: ſi illa opinio nō eſt vera
(ſicut vehementer timet᷑ et ſupius multiplicit᷑ im-
probata eſt) nō ꝓpterea excuſant᷑ a peccato. Sed
et ſi eſt vera opinio quā ſequit᷑ ſcz tenere plures p̄
bendas eſſe licitum. Si tn̄ ex cōtrarietate opinio-
num dubitat de veritate opinionis quā ſequitur et
nihilomin⁹ tenet plures p̄bendas: peccat mortali
ter qꝛ diſcrimini mortalis ſe exponit et incertū eli
git et certum relinquit. Sed ſi nō dubitat et eſt ve
ra eius opinio: nō peccat. et multa alia Anthoni-
nus (vt ſupra) recitat de pluralitate beneficioꝝ et
diſpenſatione allegando varios doctores p̄cipue
canonum diuerſimode ſentientes. Ex his bene in
tellectis et maſticatis apparet lucide ꝙ periculoſū
eſt habere plura beneficia. et ideo ſalubriter per-
ſuaſum hoc periculum declinare et certum aſſume
re et eligere.

¶ Audi etiam Cancellariū pariſien̄ pro hac ma-

teria ꝛ multis alijs ꝯſolatorie loquentē et bonum moderamen dantez valde notandū in tractatu de vita ſpūali aīe lectiōe q̄nta ꝑpoſitione ſexta. Ubi dicit Expedienti⁹ eſt in multis defectib⁹: illos vł tollerare. vel ad bonū finem ordinare q̄ꝫ ꝑſalmiationes ſententiaꝝ ꝛ cōdempnationū. aut ꝑ predicationes rigoraſas eos conari fundit⁹ extirpare. Ratio quia p̄cedentia facta ſanctorū nos docent. Qui multa que malefieri videbāt ꝛ nequibāt corrigere: vel tollerabant. vel ad aliquē finem bonuz ordinabāt. Sic ydolatraꝝ ſupſticio facta in februario ob honorē februe: cum luminib⁹ tranſiit in honorem virginis marie. Sic honor auguſto ceſari preſtat⁹ in auguſto in honorē Petri eſt ꝯuerſus. Sic pantheon templū oīm ydoloꝝ vertit papa in eccl'iaz oīm ſanctoꝝ. Forte tlī arte poſſent encenia q̄ p̄ma die anni mittūt hoīes: ad bonū finē trahi. Sic natiuitatis ſue celebratio apud q̄ſdaz p̄ncipes xp̄ianos ad gaudiū d ſuo baptiſmate poſſet retorq̄ri. Hec eīn agere facili⁹ ē q̄ꝫ torrēti ꝯſuetudinis ꝑtinacit̄ obniti velle. ¶ Hoc mō docēdi ſunt omēs hr̄e oculū ſimplicē. oculū intentiōis rectum. q̄ habito merebunt̄ in multis: vbi alias graui ſe delicto ꝯſtringerēt. Exempli gr̄a de celebrantib⁹ miſſam ſumpta pecunia. de euntibus ad horas canonicas in eccleſijs ꝛ ad obit⁹ ſpe diſtributionū. De dantib⁹ ꝛ excipiētib⁹ curas et beneficia ad cenſuz annuū. De recipientibus peccunias ī collatiōe ordinū. De p̄dicantib⁹ ꝑ mercede. de q̄rentb⁹ placere in ſuis actib⁹ ꝛ ſmonib⁹ publicis ꝛ artificialit̄ ob hoc ordinatis. de hn̄tibus plura beneficia ꝛ ſi-

milib⁹. in quib⁹ peccāt multi ob defectū doctrine
et rectificatōis ſue intentionis: quib⁹ alioq̄n mer=
ces deberēt. ¶ Tāgam⁹ hic ad extremū ꝑfūctorie
moduꝫ rectificādi aliq̄ ex p̄miſſis. Si q̄s celebrat
miſſam aut aliud qđcunqꝫ op⁹ ſpūale ꝑ agit ⁊ in=
de ſperat mercedē tpalē. Cōſtituat ipē ſibi merce
deꝫ illā nō tanq̄ preciū ſpūalis illi⁹ opis. Nō eīn
eſſet equa ꝯmutatio. Sꝫ accipiat illud tpale ꝓ ſu
ſtētatiōe miniſtri. Nō dꝫ eīn quiſq̄ ſuis ſtipēdijs
militare. Et q̄ altario ſuit ſicut dicit. apl's de alta
rio viuere debet. Hoc titulo q̄ dr̄ ſuſtentatio mini
ſtri: ſaluat omīs receptio moderata reꝝ tpaliū ꝓ
ſpūalib⁹ iuxta ſnīam dn̄i durādi in hac materia.
Hec aūt ſuſtētatio q̄lis aut q̄nta eē poſſit nō cadit
ſub arte gn̄aliter diffinire. Sꝫ hoc loco (ſicut ⁊ in
omī vtute) mediū ſumi dꝫ ꝓut ſapiens iudicabit
attentis circūſtantijs omībus. aut ꝓut hominem
vnctio diuina docebit. Hanc eandē ſnīam dicunt
alij ſub alijs vbis q̄ omīs res ſpūalis ꝓpt̄ tpale
lucruꝫ tanq̄ propter motiuū minus p̄ncipale. aut
ꝓpter fineꝫ deo ſubordinatū: qui dici poteſt finis
conſecutiu⁹: licite queri diligi vel exerceri poteſt.
Ad hoc nimirum eſt illud ꝓphete. Inclinaui cor
meum ad faciendas iuſtificationes tuas ꝓpter re
tributioneꝫ. Exiſtimo neminem dubitare q̄n poſ=
ſet deus diligi a me ⁊ exorari vt mihi det vite ſu=
ſtentationeꝫ ad liberius eidem ſeruiendū. Actus
autem magis ſpiritualis qualis eſt dei dilectio vl'
ad eundem oratio. Fas habet inſuper aliquis ex=
ercere ſe vel in vna religiōe vel cura vel alio ſpi=
rituali ope vt inde ſuſtentetur ad vite neceſſaria.

nō quidem ſiſtendo in hoc. ſed vlteri⁹ referēdo in deum. vt habitis talib⁹ vite neceſſarijs: ipſe deinceps liberiori mēte valeat deo militare. Dicūt doctores nomīatim dn̄s altiſiodorenſ ꝙ nullus predicare debet. hoc eſt p̄dicationē ſuā ordinare tanꝙ medium ad habendū vite ſuſtentationez. Eſſet (inquiūt) hic ordo ꝑuerſus ſi digni⁹ ad indigni⁹ ordinaret. Horū dicta ſic accipienda ſunt vbi ad illud tp̄ale figeret intentio principalis ⁊ ad dei honorem ipſe nēquaꝙ vlterius referet. Dum aūt nō eſt finis principalis ſuſtentatio hec miniſtri queſita ꝑ aliq̄s act⁹ ſp̄uales. ſed eſt vl motiuū quoddā vel finis minus principalis in alterum finem magis principalez rurſus ordinatus: nullū videt hic de ſimoniaca ꝑuerſitate periculū imminere.

¶ Ista ſic elucidare tuti⁹ eſt ad ſerenandū cōſciencias ſimplitiū ⁊ ꝓ rectificatione ſuaꝝ intentionuȝ ꝙ tragica aut ſatirica reprehenſiōe omēs generali ſimonie lepra reddere infames velle.

¶ Hac intentione poteſt teneri cura ad cenſuȝ annuū. Poteſt haberi reſpectus ad lucrū diſtributionū. Poteſt in caſu recipi moderata pecunia ab ordinatis ſub prelatꝭ ſi ſit aliunde nimis pauꝑ nec immineat ſcandalū. Qm̄ omēs decretales ſuper hoc ꝯfecte ſunt de iure humano quo ad multa q̄s poteſt abolere ꝯſuetudo ad oppoſitum. dum fuerit oculus ſimplex modo dicto. Sic poſſunt obtineri duo vel tria beneficia ſm eoꝝ tenuitatem ⁊ ſi ſine ſcandalo fiat. attenta ꝑſona obtinentis qualitate ⁊ ipſius ad eccleſiam vtilitate. Sic poteſt immo ſepe debet querere predicator aut alius place

re hominib⁹ in ſuis actibus nō ꝓpt̄ ſe ſʒ vt videntes glorificent deum. ⁊ ut libentius monita ſalutꝭ accipiant. ¶ Neq̄ tn̄ ſum neſcius q̄n in predictis ſepe cadit vilis queſtus atq̄ ſimoniac⁹ vt ſi q̄s habeat aliūde ſufficient̄ vnde viuere poſſit ip̄e multiplicat ſibi p̱ talia opera ſpiritualia grādiores diuicias ſuꝑuacuas aut p̄ter neceſſarias aut ſuā beneficioꝝ pluralitatē cauſa rōnalis nō excuſat.

Explicit feliciter Reformatoriū vite morūq̄ ⁊ honeſtatis clericoꝝ ſaluberrimū cū fraterna quadaʒ reſipiſcendi a vicijs exhortatiōe. ⁊ ad penitentiaʒ admonitione. cū expreſſiōe quorūdam ſignoꝝ ruine ⁊ tribulationis eccleſie. ⁊ cōmendatio vite communis clericoꝝ ac modus taliter viuentiū. In vrbe Baſilea p̱ Michaelē Furter impreſſoꝝ ſalubriter ꝯſumatū. Anno incarnatiōis dn̄ice. M.cccc. xliiij. in Kathedra Petri.

1494.

Stockm y Reber 74c
78